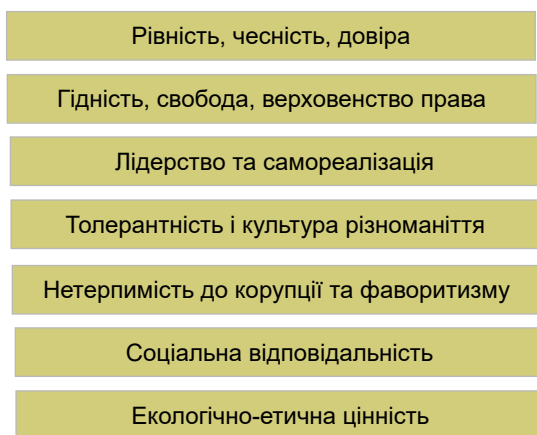

Наталія ВЕРЕМІЙЧУК,
вчителька географії Городищенського ліцею Судилківської сільської ради,
старша вчителька

Українознавча та національна спрямованість шкільної географії

Керований процес виховання і розвитку патріотизму та формування національної свідомості й ідентичності був присутнім на уроках географії в школі завжди. І керувався він здебільшого так званою стримуючою моделлю, коли перевага надавалась заборонам «Не роби!». Проте цілком логічно, що це не знайшло надійного реального підтвердження, а згодом і взагалі було замінено діяльнісно спрямованою моделлю виховання. Та найбільш осмисленою й інтенсивно підхопленою виховною практикою стала гуманістично орієнтована розвивальна модель, в основі якої – виховання цінностей, адже саме вони є фундаментом освіти та умовою формування людини й суспільства, які у своїй як професійній, так і повсякденній діяльності зважають морально-етичний та публічний інтереси.

Рис. Ціннісні орієнтири сучасної української школи

Із початком АТО питання національно-патріотичного виховання на уроках географії постало надзвичайно гостро. І вже з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну та оголошенням військового стану пріоритетом патріотичного виховання на уроках географії та в позаурочний час стало ціннісне ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, нації, держави, її законів та звичаїв. Тобто географія набула українознавчої та національної спрямованості.

На відміну від передавання географічних знань, цінності можливо успішно впроваджувати у свідомості здобувачів освіти лише наскрізно, через настановлення й особистий приклад учителя.

Рис. Характеристика патріотизму як цінності

На уроках географії в очному чи дистанційному режимі першочерговим завданням учителя є формування вдячності та відданості своєму народові – емпатія до людей, які щодня здійснюють захист нашої країни. До прикладу, під час вивчення теми «Географічний простір України» у 8 класі слід акцентувати увагу на тому, як Україна здобувала незалежність, як відбувалися державотворчі процеси, спростовувати наратив «Крим завжди був російським». Доцільно разом з учнями створити спільну онлайн-стіну «Зруйновані, але не забуті», на якій позначити міста України, що зруйновані повністю, або частково, і ті, що отримали почесне звання Місто-Герой. Варто запитати у школярів, чи знають вони, в якому місті чи області перебувають їхні рідні, призвані до лав ЗСУ, спробувати створити віртуальний маршрут «Дорога додому» з урахуванням усіх небезпек і часових обмежень військового часу. Обговорити значення і функцію державних кордонів, навести приклади демаркації і делімітації у світі та в нашій державі.

Патріот – це людина, яка не лише любить і поважає свою Батьківщину і людей у ній, але й усвідомлює і дотримується норм моралі й норм чинного законодавства. Учителю важливо не пропустити цей момент, скидаючи його на плечі істориків та правознавців, а методично й точно скерувати дії учнів як законотворчих громадян. Тому важливо пояснити принципи верховенства права, засади правової держави, різницю між республіками та монархіями, між унітарними державами й федеративними.

Цікавою формою географічної роботи буде складання утопічно-фантастичного прогнозу «російська федерація після перемоги України у війні», де доречно спростувати наративи ворожої пропаганди географічними фактами та аргументами. Спільно з учнями і їх батьками слід обговорити реформу адміністративно-територіального устрою в Україні, назвати переваги та недоліки в укрупненні районів і створенні об'єднаних територіальних громад.

Із 16 березня 2022 року освітній процес у закладах освіти розпочинається з Всеукраїнської хвилини мовчання за загиблими. Дотримання цих норм – приклад патріотизму і виховання моральних цінностей, адже щодня є можливість згадати полеглих у бою односельців, рідних чи знайомих, закатованих і знівечених українців, людей, життя яких згасло в одну мить. У контексті цього перед учителем стоїть завдання сформувати у школярів усвідомлення того, що патріотизм проявляється не лише в надзвичайних ситуаціях і в безпосередній боротьбі з ворогом, але й у пам'яті про події, людей, факти. Патріотизм має стати звичним станом повсякденного життя. Оскільки цінності формуються саме через почуття, то їх слід викликати не лише аргументами та фактами, але й власним ставленням до подій. «Якщо хочеш змусити мене плакати – спочатку заплач сам»...

У контексті війни росії проти України змінилася думка здобувачів освіти про політику та інтереси держав-сусідів України. Тут варто наголосити, що не завжди думка лідера держави є думкою народу. Проросійсько налаштована верхівка окремих європейських і латиноамериканських держав викликає обурення та зневагу в десятикласників під час вивчення регіонів і держав, диспути й дискусії переростають в агресивні вигуки. З огляду на це варто нагадати школярам, що й серед наших співгромадян є певний відсоток, які займають пасивно-байдужу позицію і залишаються осторонь питання становлення громадянського суспільства та збереження самобутності України. Власне, основним завданням учителя є формування переконань і поглядів, а не позиції невтручання.

Готовність діяти в інтересах народу – один із проявів патріотизму, який, з огляду на нинішню ситуацію в Україні, набуває вигляду наймасовішого, адже жертвність та самопожертва ЗСУ, ДСНС, енергетиків, медиків і волонтерів запалює у серцях учнівської молоді вогник, що поступово розгоряється до полум'я.

Важливість таких дій та наслідків слід розглядати на заняттях, ставлячи учасникам освітнього процесу актуальні й провокативні запитання для обговорення, до прикладу: «Які інтереси України в російсько-українській війні?», «Чи потрібно нам поступитися?», «Що втрачає Україна, окрім своїх територій?».

Вивчаючи курс географії у 8-9 класі, варто порушувати питання повоєнного відновлення України, ознайомити школярів із Національною програмою для досягнення ключових цілей. Запропонувати учням створити власну Стратегію повоєнного відновлення держави на основі здобутих ними географічних знань. Готовність діяти в інтересах народу – це здатність позиціонувати себе у світі не лише як носія мови, але й як носія культури, звичаїв і традицій. Ця тема актуальна

для біженців, дітей, які мігрували з України, тікаючи від війни. Оскільки, здебільшого, вони продовжують навчатися дистанційно в рідних освітніх закладах, то першочергово перед учителем стоїть завдання пояснити дитині, що кожна її дія і вчинок за кордоном формує уявлення іноземців про український народ.

Отже, українознавча на національна спрямованість шкільної географії повинна стати системним явищем і враховувати вікові особливості та розумовий розвиток здобувачів освіти. Це один із ключових складників суспільної свідомості та елемент формування такої цінності як патріотизм. На крутих поворотах історії, коли розвиток та існування суспільства супроводжуються конфліктами, війнами, кризами і стихійними лихами, прояви патріотизму, безперечно, стають яскравішими та помітнішими. Аби патріотизм як цінність стійко й надовго увійшов у свідомість здобувачів освіти як діяльний бік людської натури, його потрібно формувати з наполегливою постійністю, бо тільки та людина добре піддається виховному впливу, яка не підозрює, що її виховують, але вірить своїм наставникам у їхню щирість і власну готовність діяти патріотично.

